

PREMISE CONTEXTUALE ALE FORMĂRII PROFESIONALE INIȚIALE A EMPATIEI MEDICALE LA STUDENȚII MEDICINIȘTI

CONTEXTUAL PREMISES OF INITIAL PROFESSIONAL FORMATION OF MEDICAL EMPATHY IN MEDICAL STUDENTS

*Viorica OALA, asistent universitar,
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu” din Chișinău
university assistant,*

State University of Medicine and Pharmacy "N. Testemițanu" from Chisinau

ORCID:0000-0001-8855-6713

viorica.oala@usmf.md

CZU: 378.126:61   DOI: 10.46727/c.03-04-11-2023.p129-135

Abstract

The content of the article provides a detailed analysis of the contextual premises that underlie the formation of medical empathy. These premises include the regulatory documents in the medical field, educational curriculum, and the actual level of empathy exhibited in medical practice. They serve as the foundation for understanding the necessity and significance of medical empathy in the doctor-patient relationship and for cultivating empathic skills among future healthcare professionals. The QMEE (Questionnaire Measure of Emotional Empathy) serves as a valid and efficient tool for assessing the level of empathy in medical students. By utilizing the QMEE questionnaire in alignment with the aforementioned contextual premises, it becomes possible to evaluate not only the level of empathy but also how these premises influence and shape the development of empathic abilities, identifying areas in need of improvement. Furthermore, this connection offers a comprehensive approach to comprehend the process of developing medical empathy in students. The two elements, contextual premises and the QMEE questionnaire, collaborate to provide a detailed perspective on the level of empathy among students and to pinpoint specific areas requiring interventions and enhancements, thereby supporting the development of empathic skills. This integrative approach between contextual premises and the QMEE questionnaire represents a pivotal instrument in evaluating and enhancing the process of cultivating medical empathy among future healthcare professionals.

Key-words: medical empathy, contextual premises, QMEE questionnaire, empathic skills, medical education

Empatia, definitorie pentru relația medic-pacient, reprezintă o componentă esențială în furnizarea de îngrijire medicală de calitate. Așa cum subliniază J.K. Rowling, empatia acționează ca o "poartă" prin care profesioniștii din domeniul sănătății pot atinge sfera interioară a studenților mediciniști [11]. Această perspectivă evidențiază importanța empatiei ca element central în relația medic-pacient și în încurajarea unui răspuns empatic la suferință și nedreptate.

Conform cuvintelor lui Gabriela Bud, un medic cu adevărat eficient îmbină competențele medicale cu empatia și răbdarea. Această abordare promovează interesul pacientului și căutarea de soluții la problemele medicale cu care aceștia se confruntă. Empatia și răbdarea, deși esențiale, pot solicita oamenii din punct de vedere mental și emoțional [12].

În același context, empatia devine un element cheie în îngrijirea primară, conform definițiilor proprii ale pacienților cu privire la calitatea îngrijirii. Abilitatea de a empatiza și de a crea o relație empatică între profesioniști din domeniul sănătății și pacienți contribuie semnificativ la îmbunătățirea satisfacției pacienților și la calitatea generală a îngrijirii medicale [7].

Formarea profesională inițială a empatiei medicale în rândul studenților mediciniști este un proces fundamental, care influențează în mod semnificativ abilitatea viitorilor medici de a înțelege și de a răspunde la nevoile emoționale și psihologice ale pacienților lor. Această

formare nu este simplă sau lipsită de provocări, ci necesită o abordare atentă și bine gândită, bazată pe premise contextuale solide.

În acest context, vom explora premisele esențiale, care furnizează baza pentru înțelegerea necesității formării empatiei medicale în rândul studenților mediciști. Pentru a înțelege și evalua evoluția empatiei medicale, este important să abordăm acest subiect dintr-o perspectivă complexă și să folosim instrumente valide de evaluare. Un astfel de instrument, adesea utilizat în măsurarea empatiei, **este chestionarul de măsurare a empatiei emoționale (QMEE)** dezvoltat de A. Mehrabian și N. Epstein [9], care ajută la evaluarea și măsurarea nivelului de empatie al indivizilor, inclusiv a studenților mediciști.

Legătura dintre premisele contextuale menționate în contextul formării empatiei medicale și chestionarul de măsurare a empatiei emoționale (QMEE) constă în faptul că premisele contextuale pot influența nivelul de empatie emoțională măsurat de chestionarul QMEE. Premisele contextuale, cum ar fi documentele normative din domeniul medical, curriculumul educațional și nivelul real al empatiei în practica medicală, pot juca un rol semnificativ în dezvoltarea și manifestarea empatiei în mediul medical. Iată cum pot fi legate:

1. Documentele normative din domeniul medical: Documentele normative din domeniul medical recunosc în mod clar importanța dezvoltării empatiei medicale. Regulamentele subliniază că profesioniștii din domeniul sănătății trebuie să fie capabili să ofere îngrijire empatică, să înțeleagă nevoile și să ofere suport pacienților lor într-un mod care depășește aspectele tehnice ale tratamentului medical. Prin aceste regulamente, se stabilesc standarde și orientări referitoare la comportamentul empatic, într-un efort de a defini așteptările legate de relația medic-pacient. Aceste documente normative încurajează practicienții să manifeste un nivel înalt de empatie în interacțiunile lor cu pacienții, recunoscând că empatia este un element esențial al unei îngrijiri medicale de calitate.

2. Curriculumul educațional: În procesul de pregătire a studenților în domeniul medical, se pune adesea un accent semnificativ pe aspectele științifice și tehnice ale medicinei. Cu toate acestea, observăm că dezvoltarea empatiei poate fi subevaluată. De aceea, considerăm esențială revizuirea curriculumului educațional pentru a acorda mai multă atenție dezvoltării acestei abilități esențiale. Curriculumul educațional trebuie să reflecte o abordare echilibrată, care să includă nu doar cunoștințele științifice, ci și dezvoltarea abilităților empatică. Empatia joacă un rol crucial în relația medic-pacient și poate influența semnificativ calitatea îngrijirii medicale. Un curriculum care pune un accent semnificativ pe dezvoltarea empatiei poate contribui la creșterea empatiei medicilor și la îmbunătățirea experienței pacienților. În acest sens, este important să identificăm și să integram metode și instrumente eficiente pentru a evalua și dezvolta empatia în rândul studenților din domeniul medical. Prin adaptarea curriculumului și oferirea de resurse adecvate, putem asigura că viitorii profesioniști din domeniul medical sunt bine pregătiți nu doar din punct de vedere tehnic, ci și din punct de vedere empatic pentru a oferi îngrijire de calitate pacienților lor. Prin evaluarea și îmbunătățirea acestor aspecte, putem contribui la construirea unui sistem medical mai empatic, care să pună pacientul în centrul îngrijirii și să ofere o experiență medicală mai umană și eficientă.

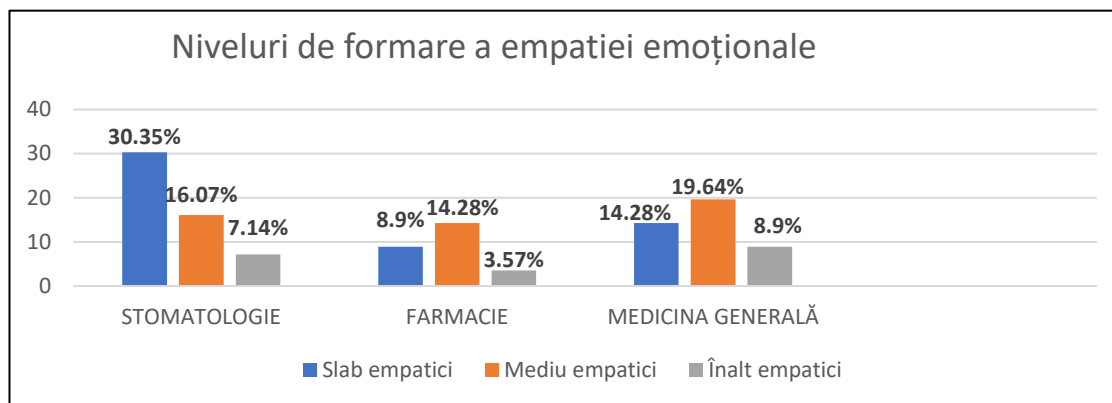
2. Nivelul real al empatiei în practica medicală: Datele empirice evidențiază că, în majoritatea cazurilor, nivelul real al empatiei în rândul studenților din domeniul medical indică niveluri medii și slabe. Această constatare subliniază necesitatea unei abordări critice a formării empatiei medicale, deoarece aceasta nu poate fi lăsată la voia întâmplării sau presupusă ca o

trăsătură inerentă. Modul în care medicii practică empatia în interacțiunile lor cu pacienții poate varia semnificativ în funcție de experiența și mediul lor de lucru. Practicile medicale, cultura organizațională și feedback-ul de la pacienți reprezintă factori influențatori ai modului în care empatia este pusă în aplicare. Chiar dacă premisele contextuale pot influența dezvoltarea și manifestarea empatiei, este important să folosim instrumente precum chestionarul QMEE [9] pentru a măsura și evalua comportamentul empatic al profesioniștilor medicali. Acesta ne ajută să înțelegem în mod obiectiv nivelul de empatie și să identificăm eventualele deficiențe sau puncte forte, astfel încât să putem implementa strategii de îmbunătățire a empatiei în practica medicală. Astfel, chestionarul QMEE poate fi un instrument util pentru a măsura și evalua nivelul de empatie al studenților mediciniști în contextul formării lor, precum și pentru a identifica domeniile în care aceștia pot îmbunătăți dezvoltarea empatiei medicale în conformitate cu premisele contextuale.

Scopul acestei investigații vizează analiza exprimării empatiei la studenții înscriși în programele de studii la Stomatologie, Farmacie și Medicină Generală. Eșantionul de participanți a inclus un total de 56 de subiecți, alcătuiți din 18 studenți la Stomatologie, 15 la Farmacie și 23 la Medicină Generală. Ipoteza testată în această cercetare presupune că vor exista variații semnificative în manifestarea empatiei emoționale în funcție de facultatea la care sunt înscriși studenții.

Pentru a evalua gradul de empatie emoțională la studenți, am utilizat Q.M.E.E. (Chestionarul de Măsurare a Empatiei Emoționale), dezvoltat de experții în domeniul empatiei, A. Merabian și N. Epstein [9]. Chestionarul constă într-un total de 33 de declarații cu care subiecții pot sau nu să fie de acord. Aceste declarații măsoară aspectele relaționale ale empatiei emoționale și sunt grupate în subscale intercorelate. Subscalele din chestionar includ susceptibilitatea la contagiarea emoțională, aprecierea emoțiilor exprimate de persoane necunoscute sau îndepărtate, reactivitatea emoțională extremă, tendința de a fi impresionat de experiențele pozitive și negative ale altora, simpatia și dorința de a fi în contact cu cei care se confruntă cu probleme. În această probă, subiecții nu sunt solicitați să manifeste empatie în mod direct, ci sunt rugați să evalueze cât de mult se identifică cu afirmațiile respective, ceea ce reflectă nivelul lor potențial de empatie emoțională. Scorul obținut la testare indică capacitatea empatică, cu valori mai mari sugestive pentru o capacitate empatică crescută. Subiecții răspund la fiecare declarație folosind o scară de la +4 (acord foarte puternic) la -4 (dezacord foarte puternic), cu unele declarații inițiale fiind însoțite de semnul plus, în timp ce altele de semnul minus. După ce subiecții înregistrează scorurile pentru fiecare declarație, semnele sunt inversate pentru declarațiile inițiale care aveau semnul minus, iar apoi se calculează suma scorurilor pentru cele 33 de declarații din chestionar. În cele din urmă, se obține scorul total de empatie emoțională.

Această cercetare a avut ca obiectiv principal evaluarea și compararea nivelurilor de empatie ale studenților în primele lor etape de formare profesională. Rezultatele obținute au fost analizate și prezentate în funcție de categorii de empatie, în conformitate cu chestionarul QMEE. Datele obținute, prezentate în Figura 1, totalizând rezultatele Chestionarului de Măsurare a Empatiei Emoționale (Q.M.E.E Mehrabian-Epstein), ilustrează diferențele în empatia emoțională în funcție de facultate, incluzând Stomatologia, Farmacia și Medicina Generală.

Fig. 1. Rezultatele privind nivelurile de formare a empatiei emoționale la studenții mediciniști (studiu comparat, facultăți)

În conformitate cu Figura 1, distribuția rezultatelor se reflectă astfel:

- În cadrul **Facultății de Stomatologie**, 30,35% dintre studenți au prezentat un nivel scăzut de empatie emoțională, ceea ce sugerează o nevoie de dezvoltare a acestor abilități empatică. Acest lucru sugerează că există o nevoie esențială de a dezvolta și a îmbunătăți abilitățile empatică în acest domeniu. De asemenea, este important de remarcat că aproximativ 16,07% dintre studenți au obținut un nivel mediu de empatie, în timp ce doar 7,14% au atins un nivel înalt. Această variație semnificativă în nivelurile de empatie emoțională în rândul studenților indică importanța implementării unor programe de formare care să abordeze această discrepanță și să dezvolte empatia ca abilitate cheie în practica stomatologică.

- În **Facultatea de Farmacie**, 8,9% din studenți au prezentat un nivel scăzut de empatie emoțională, în timp ce 14,28% au obținut un nivel mediu. Cu surprindere, doar 3,57% au atins un nivel înalt de empatie. Aceste rezultate pot semnala necesitatea unei abordări mai accentuate în dezvoltarea empatiei la această facultate. Un accent sporit pe dezvoltarea abilităților empatică ar putea contribui la formarea farmaciștilor care să ofere îngrijiri mai eficiente și empatică pacienților.

- În cadrul **Facultății de Medicină Generală**, observăm că 14,28% dintre studenți au înregistrat un nivel scăzut de empatie emoțională, 19,64% au obținut un nivel mediu, iar 8,9% au prezentat un nivel înalt de empatie. Acest spectru variat de niveluri de empatie sugerează că această facultate ar putea beneficia și ea de programe sau intervenții care să încurajeze dezvoltarea empatiei medicale la studenții săi. Această abordare ar putea contribui la pregătirea unor medici generaliști mai empatici și mai eficienți în relațiile cu pacienții și în furnizarea de îngrijiri de calitate superioară.

În cercetarea prezentată, s-au investigat mai multe variabile pentru a evalua nivelurile de empatie emoțională în rândul studenților proveniți din diverse facultăți din domeniul medical. Această investigație este deosebit de semnificativă, deoarece subliniază o problemă majoră legată de diferențele notabile în nivelurile de empatie emoțională între aceste facultăți. Aceste disparități pot avea un impact semnificativ asupra pregătirii viitorilor profesioniști din domeniul sănătății și asupra calității îngrijirii medicale.

Facultatea la care sunt înscriși studenții: Una dintre problemele identificate în această variabilă este variația semnificativă a nivelurilor de empatie emoțională între facultăți. De exemplu, în Facultatea de Stomatologie, un procent semnificativ de studenți a prezentat un nivel scăzut de empatie, în timp ce în Facultatea de Medicină Generală, distribuția nivelurilor de empatie a fost mai variată. Această variație poate genera îngrijorări legate de pregătirea

viitorilor profesioniști medicali, deoarece nivelul de empatie este considerat un factor crucial în relația medic-pacient și în calitatea îngrijirii medicale.

Diferențele semnificative în nivelurile de empatie între facultăți pot afecta experiența pacientului, relația medic-pacient și eficiența îngrijirii medicale. Această variație poate fi atribuită unui set complex de factori, printre care se numără diferențele în programele de studiu, metodele de predare, experiențele clinice și culturile organizaționale din cadrul facultăților. De exemplu, prioritatea acordată dezvoltării empatiei în curriculum poate varia între facultăți. Facultățile care acordă o importanță mai mare dezvoltării empatiei pot avea studenți cu niveluri mai ridicate de empatie. De asemenea, susținerea programelor de formare în empatie, precum și prezența modelelor empatice în corpul didactic pot influența nivelurile de empatie la studenți.

Variația semnificativă a nivelurilor de empatie între facultăți poate fi explicată prin diferențe în structura curriculară și în medii de învățare, conform principiilor educației medicale active (DEMC) [3]. Aceste principii promovează un mediu de învățare care să încurajeze implicarea activă a studenților și dezvoltarea competențelor socio-emoționale, inclusiv empatia [10].

Cultura organizațională a unei facultăți poate juca un rol semnificativ în dezvoltarea empatiei la studenți, deoarece valorile, prioritățile și practicile instituționale pot influența formarea studenților [8].

Nivelul de empatie emoțională este o variabilă crucială în cercetarea asupra dezvoltării empatiei în rândul studenților din domeniul medical. Un aspect important în cadrul acestei variabile este variația semnificativă a nivelurilor de empatie emoțională între studenții din diverse facultăți. Această problemă devine evidentă atunci când analizăm datele și observăm că unii studenți au un nivel scăzut de empatie, în timp ce alții prezintă niveluri medii sau înalte.

Variabilitatea nivelurilor de empatie emoțională poate fi influențată de mai mulți factori. În primul rând, experiența personală a studenților poate juca un rol esențial. Un student care a avut contacte anterioare cu pacienți sau care a dezvoltat abilități de comunicare și empatie în afara mediului academic ar putea prezenta un nivel mai ridicat de empatie. În al doilea rând, gradul de identificare cu pacienții poate varia de la un student la altul. Unii studenți pot avea o capacitate mai mare de a se pune în locul pacienților și de a simți emoțiile acestora, în timp ce alții pot avea o abordare mai rațională și distanțată. În plus, gradul de conștientizare a importanței empatiei în practica medicală poate influența modul în care studenții dezvoltă această abilitate. Cunoașterea faptului că empatia este esențială pentru o relație medic-pacient eficientă poate determina studenții să-și concentreze mai mult eforturile asupra dezvoltării acestei abilități.

Pentru a înțelege mai bine variabilitatea în nivelurile de empatie emoțională, putem face referire la conceptul de "Teoria Minții" [5]; [14]. Aceasta este o abilitate cognitivă care se referă la capacitatea de a înțelege și de a simți emoțiile și gândurile altor persoane. În contextul empatiei, înțelegerea teoriei minții este esențială pentru a putea simți și identifica emoțiile și perspectivele pacienților. Studenții cu o înțelegere mai profundă a teoriei minții pot fi mai predispuși să dezvolte empatie emoțională în interacțiunile lor cu pacienții. Acest concept poate servi drept baza pentru programe de formare care vizează dezvoltarea empatiei medicale și a abilităților de înțelegere a stării mentale a pacienților.

Procentul de studenți cu nivel scăzut, mediu și înalt de empatie în fiecare facultate este o componentă esențială a cercetării, care aruncă lumină asupra modului în care empatia

este distribuită în mediul academic și poate avea implicații semnificative în formarea viitorilor profesioniști medicali.

Problema evidentă este variația semnificativă a acestor procente între facultăți. Această variație poate fi înțeleasă din mai multe perspective:

1. *Calitatea programelor de formare în empatie*: O posibilă explicație pentru diferențele semnificative în nivelurile de empatie între facultăți ar putea fi calitatea programelor de formare în empatie oferite. Unele facultăți pot avea programe mai bine dezvoltate și structurate care să încurajeze dezvoltarea empatiei la studenți, în timp ce altele pot subestima această componentă esențială a formării medicale.

2. *Rolul modelelor*: Un alt factor care poate influența nivelurile de empatie este rolul modelelor în facultate. Profesorii și medicii din cadrul facultății pot juca un rol crucial în modelarea comportamentului empatic al studenților. Dacă acești mentori sunt implicați în promovarea empatiei, acest lucru poate avea un impact semnificativ asupra dezvoltării abilităților empaticice la studenți.

3. *Experiențele anterioare ale studenților*: Experiențele personale ale studenților pot contribui, de asemenea, la variația nivelurilor de empatie. Studenții care au avut experiențe anterioare care i-au expus la situații care au necesitat empatie pot prezenta niveluri mai ridicate în această abilitate. Acest lucru ar putea fi influențat de contextul familial, voluntariat, sau experiența în domeniul medical înainte de înscrierea la facultate.

Aceste diferențe semnificative în distribuția nivelurilor de empatie pot fi corelate cu teoria învățării sociale și rolul observației în dezvoltarea umană. Teoria învățării sociale, propusă de Albert Bandura [4]; [2], susține că oamenii pot învăța prin observație și modelare a comportamentului altora. Astfel, modelarea și observația pot influența dezvoltarea empatiei la studenți, iar variația în aceste procese poate duce la diferențe semnificative în nivelurile de empatie observate. Pentru a aborda această problemă și pentru a asigura că viitorii profesioniști medicali sunt pregătiți corespunzător din punct de vedere al empatiei, ar trebui luate în considerare intervenții și programe de formare care să țină cont de acești factori și să promoveze dezvoltarea empatiei în toate facultățile din domeniul medical.

În concluzie, variația semnificativă a nivelurilor de empatie emoțională între facultăți din domeniul medical este o problemă complexă și relevantă în contextul formării viitorilor profesioniști medicali. Diferențele semnificative în nivelurile de empatie observate între facultăți indică o necesitate de a examina și de a ajusta abordările educaționale în domeniul medical. Această variație poate fi explicată prin diferențe în curriculum, metode de predare, experiențe clinice și culturi organizaționale. Pentru a aborda această problemă, este esențial să se dezvolte strategii educaționale care să promoveze dezvoltarea empatiei în rândul studenților, astfel încât aceștia să devină profesioniști medicali mai empatici și să ofere îngrijire de calitate superioară pacienților. Aceste eforturi pot contribui la îmbunătățirea sistemului de sănătate și la dezvoltarea relațiilor medic-pacient mai eficiente.

Bibliografie:

În limba română

1. PÎSLARI S. CRASNIȚCHI B. *Dezvoltarea Empatiei La Studenți: Studiu Comparativ*. Conferința Științifică Internațională „Probleme Ale Științelor Socioumanistice Și Modernizării Învățământului” 8-9 Octombrie 2020, Seria XXII Volumul I

2. POSTELNICU E., BANDURA A. *Teoria socială a învățării*, 2021, Revista Educației / ISSN: 1582-909X, Disponibil: <https://edict.ro/albert-bandura-teoria-sociala-a-invatarii/>
3. USMF, DEMC, *Regulament de organizare și funcționare a Departamentului Educație Medicală Continuă*, 2020, www.anatop.usmf.md

În limbă străină:

4. BANDURA A. *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977.
5. BARON-COHEN, S. „Ce este teoria minții și este afectată în ASC.” *Condiții din spectrul autismului: Întrebări frecvente despre autism, sindrom Asperger și autism atipic la care au răspuns experții internaționali*, 2011: 136-138.
6. GRAFFAM, B. *Active learning in medical education: strategies for beginning implementation*. Med Teach. 2007 Feb;29(1):38-42. doi: 10.1080/01421590601176398. PMID: 17538832.
7. KESAVADEV, J., SHRIVASTAVA, A., SABOO, B., MAKKAR B.M. Evolving Scope of Clinical Empathy in the Current Era of Medical Practice. Cureus. 2023 Jun 6;15(6):e40041. doi: 10.7759/cureus.40041. PMID: 37425530; PMCID: PMC10324523.
8. LAUGHEY WF, ATKINSON J, CRAIG AM, DOUGLAS L, BROWN ME, SCOTT JL, ALBERTI H, FINN GM. Empathy in Medical Education: Its Nature and Nurture - a Qualitative Study of the Views of Students and Tutors. Med Sci Educ. 2021 Oct 15;31(6):1941-1950. doi: 10.1007/s40670-021-01430-8. PMID: 34692227; PMCID: PMC8519626.
9. MEHRABIAN, A, N EPSTEIN. A measure of emotional empathy. Journal of personality vol. 40,4 (1972): 525-43. doi:10.1111/j.1467-6494.1972.tb00078.x
10. STOFFELS M, PEERDEMAN SM, DAELMANS HEM, VAN DER BURGT SME, KUSURKAR RA. *Optimizing Health Professions Education through a Better Understanding of “School-Supported Clinical Learning”*: A Conceptual Model. *Education Sciences*. 2023; 13(6):595. <https://doi.org/10.3390/educsci13060595>

Surse Web:

11. ROWLING, J.K., *A Lack of Empathy Enables Evil to Thrive*, *words of wisdom*, september 22, 2015, <https://bigthink.com/words-of-wisdom/a-lack-of-empathy-enables-evil-to-thrive/> (vizitat 15.09.2023).
12. BUD G. *Empatia, un pilon al medicinei*, *Viața Medicală*, dec. 23 2022, <https://www.viata-medicala.ro/empatia-un-pilon-al-medicinei-30272> (vizitat 13.09.2023)
13. ALBERT BANDURA'S *Social Learning Theory In Psychology* (simplypsychology.org) <https://www.simplypsychology.org/bandura.html>
14. <https://ro.yestherapyhelps.com/theory-of-mind-what-is-it-and-what-does-it-tell-us-about-ourselves-10673>